

תמוז תשפ"ב

יוני 2022

לכבוד

מנהלי בתי הספר, מדריכים, רכזי מקצוע ומורים לערבית ולעולם הערבים והאסלאם
שלום רב,

חוזר המפמ"ר לערבית ולעולם הערבים והאסלאם – היערכות לתשפ"ג 1

תוכן עניינים:

עמ' 2	א. דברי פתיחה
עמ' 2-4	ב. דגשי המזה"פ – התחדשות הלמידה וכוורת על יסודי, גפ"ן ומצפ"ן
עמ' 4-6	ג. שילוב ערכים בתחום הדעת וצמצום פערים
עמ' 6-8	ד. היבחנות בערבית ובעולם הערבים והאסלאם בשנת תשפ"ג
עמ' 8	ה. פיתוח מקצועי
עמ' 8	ו. השיח הדבור בכיתה
עמ' 8-9	ז. מאמרי מפמ"ר תשפ"ג
עמ' 9	ח. אוצר מילים
עמ' 9-10	ט. תכנית הלימודים החדשה בערבית דבורה לבתי הספר העל יסודיים
עמ' 10	י. פיתוח חומרי למידה
עמ' 10-11	יא. הערכה חלופית
עמ' 11-12	יב. הערכה פנימית בית ספרית
עמ' 12	יג. לומד עצמאי
עמ' 13	יד. צוות הדרכה

א. דברי פתיחה

מטרת חוזר מפמ"ר זה היא היערכות לקראת שנת תשפ"ג וסיכום המידע אשר הועבר בשנה האחרונה, וזאת על מנת שהרכזים והמורים יקבלו מידע על אופן ההוראה, התחדשות הלמידה וההערכה בתחומי הדעת ערבית ועולם הערבים והאסלאם, לקראת היציאה לחופש הגדול וכדי להיערך לקראת שנת הלימודים תשפ"ג.

במהלך השנים האחרונות, פיתחנו עבור המורים יחידות הוראה לכל שכבות הגיל, אשר סייעו למורים בהוראה, בלמידה ובהערכה. המורים השתלמו בהשתלמויות מגוונות שאפשרו פיתוח מקצועי רחב בהתאם ליעדי המקצוע ולדגשים בתחומי הדעת ערבית לדוברי עברית ועולם הערבים והאסלאם.

אנו מאחלים למורים בשנת הלימודים תשפ"ג שגרת למידה רצופה ומהנה ובריאות.

ב. דגשי המזה"פ

שנת תשפ"ג עומדת בסימן התחדשות ושינוי ומביאה איתה למידה בדרך של חוויה עמוקה ומשמעותית, אשר תעצב את דמותם של התלמידים לאורך שנות לימודיהם. בשנת תשפ"ב הוגדרו במערכת החינוך חמש מטרות רב שנתיות, המתייחסות לשלושה ממדים :

פרט : למידה מצמיחה המעניקה ללומדים ערכים, ידע ומיומנויות לשגשוג במציאות משתנה, חיזוק החוסן ותחושת השייכות, שילוב למידה רגשית וחברתית (SEL).

חברה ומדינה : צמצום פערים.

צוות בונה – חינוך : חיזוק מעמד המנהלים וצוותי החינוך, גמישות ניהולית ומעמד המורה.

מטרות אלה שלובות ותומכות זו בזו, וימשיכו להוביל את העשייה החינוכית במערכת החינוך גם בשנת הלימודים תשפ"ג.

התחדשות הלמידה במערכת החינוך מתמקדת בשילוב בין ידע, מיומנויות וערכים, במעבר לחיבור בין תחומי דעת ובחיזוק הקשר בין הלמידה לחייהם של הלומדים בהווה ובעתיד. מהלך ההתחדשות בשנת תשפ"ג יתמקד בחטיבה העליונה, יחלחל אל כל שלבי הגיל ויקדם למידה רגשית וחברתית ולמידה רלוונטית.

כוורת על יסודי- לקראת השקת הרפורמה להתחדשות הלמידה במקצועות המח"ר, הוקמה עבור מורי העל יסודי חט"ב והתיכונים, פלטפורמת למידה לפיתוח מקצועי, מקוונת חדשנית, במנות קטנות ובהתאמה אישית.

בכוורת יחידות א-סינכרוניות מקוונות, מושקעות וידידותיות, של 3 שעות למידה עצמית בבית בכל זמן ומכל מקום, והמורה יכול לבחור לעצמו את התכנים שהוא חושב שסייעו לו באופן מקצועי, תוך צבירת גמול.

הפלטפורמה פתוחה עבור כלל עובדי ההוראה כבר עכשיו, ובהדרגה עולים בה יותר ויותר תכנים העוסקים בהענקת כלים למורים לעקרונות פדגוגיים, תפיסות חינוכיות ומיומנויות כמו : לומד עצמאי, למידה בינתחומית ורב תחומית, חשיבה וחקר, רעיונות גדולים, SEL בתחומי הדעת, מיומנויות כתיבה, המורה כמנחה, מיומנויות

2030 ועוד. הכוורת מתמקדת בהעלאת חומרים למקצועות המח"ר ותשרת את כל תחומי הדעת באמצעות קורסים גנריים.

ניתן ללמוד באמצעות הכוורת באחד מ4 ערוצים.

א. הערוץ הגמיש - המורה בוחר יחידות לפי צרכיו, רצונו ורצונותיו, בליווי מנטור המסייע למורה בדרכו, ומהווה כתובת אנושית לתמיכה, ועידוד. מסלול זה כבר פתוח ללמידה החל מתחילת יולי!

ב. הערוץ המשולב - מסלול המשלב בין יחידות ותכנים הנלמדים במסגרות אחרות (השתלמויות בית ספריות | פסגות מפתחים | אחר) ויחידות מתאימות בכוורת, או יחידות לבחירת המורה בכוורת. ניתן יהיה לשלב יחידות כוורת בהשתלמויות בית ספריות. המסלולים המשולבים יתחילו לפעול בשנת הלימודים הבאה.

ג. הערוץ הממוקד - השתלמויות מקוונות מונחות של 30 שעות, לפי נושא/מסלול או תוכן מוגדר. מידע בנושא הערוצים הממוקדים בתחום הדעת ניתן לקבל מהמפמ"ר וצוות המדריכים.

ד. למידה עצמית, ללא גמול - פתוחה תמיד לכל מורה, 365 ימים בשנה 24/7.

מוזמנים להיכנס ולהתרשם מהפלטפורמה והעושר שמתחיל להיווצר ועוד ילך ויגדל, וחוויות למידה חדשנית ומהנה.

לסרטון הסבר [לחצו כאן](#). להתרשמות מהסביבה [לחצו כאן](#). להרשמה למסלול הגמיש בסמסטר קיץ [לחצו כאן](#)

מערכת גפ"ן – מערכת החינוך הישראלית מטמיעה בשנת הלימודים תשפ"ג את תכנית הגפ"ן – גמישות ניהולית פדגוגית. בית הספר, מקבל מעתה משאבים בסלים שונים לטובת העשייה החינוכית – לימודית בבית ספרו, ויכול להתאים את הדגשים, הצטיידות בית ספרית ואת התכניות אותם יפעיל, לאוכלוסיית התלמידים והמורים ולקהילה בהם הם פועלים.

אחד השינויים המרכזיים עבורנו הוא שינוי מתווה ההדרכה אליו היינו רגילים. ימי ההדרכה כפי שהתקיימו עד תשפ"ב, עוברים למתווה אחר, במסגרתו מנהל בית הספר רוכש את שעות ההדרכה המתאימה לבית ספרו בהתאם לשיקול דעתו והתעדוף שלו. שינוי משמעותי נוסף הוא העברתם של הקולות הקוראים מן המטה אל בחירת בתי הספר והרשויות מתוך תקציבם. מדובר במהלך רחב מאוד היוצא לדרך ומלווה באופן טבעי בהרבה מורכבויות, חששות וצורך בתקון והתאמה תוך כדי תנועה.

אנו נסייע בתהליכי ההוראה הלמידה והערכה אותם אתם מפעילים, תוך התאמה למסגרות החדשות. הפיתוח המקצועי וקהילות המורים ימשיכו לתת מענה פדגוגי למורים ולתמוך בהם. ביחד נבין את האתגרים וננסה למצוא להם פתרונות לשנה הקרובה בפרט, ולשנים הבאות בכלל.

גמישות פדגוגית ניהולית, נועדה לאפשר למנהלי בתי הספר לממש באופן מיטבי את יעדי החינוך מתוך כבוד והכרה בידע ובמקצועיות של מנהלי בתי הספר וצוותיהם וביכולת שלהם להתאים את המשאבים והמענים לצרכים הייחודיים של קהילתם. כל זאת מתוך הנחה שצורכי התלמידים משתנים ולכן נדרשת גמישות בהתאמת התוכנית לצרכי התלמידים, ולבתי הספר יש יכולת להיערך לכך. קיים קשר בין סמכות ומרחב שיקול דעת לבין אחריות ומחויבות כאשר מתן גמישות וסמכות לבתי הספר מחייב אחריותיות לתוצאות החינוכיות.

מצפ"ן - בשנת הלימודים תשפ"ג, תיפתח מערכת מצפן, מערכת חדשה לניהול הפיתוח המקצועי. המערכת מחוברת למערכות ניהול ידע של המשרד ותאפשר תכנון וניהול תהליכי הפיתוח המקצועי מבוססי נתונים

ומותאמים לצרכי בית הספר כארגון ועובד ההוראה כפרט. ההרשמה של כל מורה לתהליכי הפיתוח המקצועי תהיה דרך פורטל עובדי הוראה במרחב פיתוח מקצועי והדרכה. עובד ההוראה ייכנס באמצעות ההזדהות אחידה, ויוצע לו מגוון אפשרויות הלמידה המותאמות לצרכיו, בהתאם למקצוע ההוראה, התפקיד והשיוך המוסדי.

ג. שילוב ערכים בתחום הדעת

הדיון בסוגיות ערכיות, בדילמות מוסריות ובאקטואליה הינו חלק אינטגרלי מהלמידה בתחומי הדעת ערבית ועולם הערבים והאסלאם. תחומי דעת אלו מזמנים שיח ערכי, חברתי ופרטי המגביר את עניין התלמידים בהם ומפתח חשיבה ביקורתית מנומקת ומורכבת בד בבד עם הקניית ידע ותכני לימוד. העיסוק בערכים בלמידה מפתח את תפיסת העולם הערכית של התלמידים, מחזק את מודעותם החברתית ומכשיר אותם להיות אזרחים מעורבים במדינה דמוקרטית. עיסוק זה מגביר את המוטיבציה לרכישת ידע, מטפח סובלנות לדעות שונות ומפתח דרכי התמודדות אישית עם רגשות, עמדות והתנהגויות.

חינוך לערכים ולהבעת עמדות מתבטא בדיון בנושאים ערכיים בין מורה לתלמידים ובין תלמידים לבין עצמם בפתיחות ובכבוד הדדי, מעודד את חופש המחשבה והבחירה של התלמידים, מזמן לתלמידים אפשרות להיות מעורבים באופן פעיל בלמידה ומעניק להם הזדמנות לנקוט עמדה אישית, מאתגר את חשיבתם הביקורתית ומגשר בין החומר הנלמד לעולמם של התלמידים. כמו כן, מקנה להם התנסות המשלבת חוויה רגשית, למידה חברתית והעמקת הידע. שילוב ערכים בהוראה הינו מקור ללמידה משמעותית, המעודדת מעורבות תלמידים ומייצרת למידה חווייתית ורלוונטית לעולמם של התלמידים.¹

בכל אחד מתחומי הדעת ערבית ועולם הערבים והאסלאם נוכחים ערכים רבים. באמצעות חילוץ והבלטה שלהם ניתן להגיע לדיון עמוק. שילוב הערכים בתחומי הדעת ערבית ועולם הערבים והאסלאם בא לידי ביטוי בכל טקסט שאליו נחשפים התלמידים בערבית דבורה ובערבית ספרותית, אם בהקשר ליצירה ספרותית מודרנית או קלאסית ואם בהקשר לאקטואליה ולנושאי השעה. כמו כן, שאלות **עומ"ר** מופיעות במסגרת בחינות הבגרות.

בהוראת הערבית ועולם הערבים והאסלאם אנו מעמיקים את העיסוק בערכים, במעורבות והרלוונטיות (עומ"ר), בלמידה, בהוראה ובהערכה. הדבר בא לידי ביטוי בפיתוח המקצועי, בשיח בכיתה ובשילוב שאלות העוסקות בנושא **עומ"ר** בבחינת הבגרות, תוך הבלטת נושא **הערך / הערכים** בכל אחד מהקטעים הנלמדים בכיתה, בין אם אלו קטעים אקטואליים או טקסטים הלוקחים מיצירות ספרות שונות (טקסטים מודרניים או קלאסיים).

אנו מבקשים מהמורים לשלב את השיח הערכי בלמידה ובכיתות. **בהמשך להעמקת השיח בכיתה, תשולבנה שאלות העומ"ר בבחינות הבגרות גם בשנת תשפ"ג עד לכדי כ-10 נקודות לשאלה שתכלול סעיפי ידע וערכים.**

המטרה בהוראת הערבית ובעולם הערבים והאסלאם היא שנושא הערכים יהווה חלק בלתי נפרד מהלמידה בכיתה במהלך דיון ועיסוק בכל קטע אשר המורה מלמד, אם בתחום האקטואליה, הספרות המודרנית או הקלאסית וכד', ושתשובה נכונה תיחשב כזו המבוססת ומנומקת על בסיס הידע של תחום הדעת.

למאמרים בנושא שאלות העומ"ר ולשאלות נוספות בכלל תחומי הדעת ראו **כאן**.

¹ להרחבה על הנושא ראו:

<https://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/LemidaMashmaitit/Arachim/ArachimDaat.h>

צמצום פערים

במהלך השנתיים האחרונות, הלמידה התקיימה בצורה היברידית: פנים אל פנים ולמידה מרחוק. כתוצאה מכך, צברו התלמידים פערים בהשלמת חומרי הלימוד. לשם צמצום הפערים וקידום תלמידינו ולאחר החזרה לשגרה, אנו פועלים בשני מישורים עיקריים: ה"מה" וה"איך":

במישור האחד "מה", עיצבנו תכנית עבודה לשנה"ל תשפ"ג לכל שכבת גיל בהלימה לתכנית הלימודים הקיימת, תוך מיקוד נושאי ההוראה-למידה בתחום הדעת ערבית בכיתות ה-ו, בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות. התכנית כוללת פריסה חודשית של נושאי הלמידה לחזרה ולהוראת השפה הערבית הדבורה והשפה הערבית הספרותית על ארבע מיומנויותיה. כמו כן כוללת התכנית שיח בין אישי ונושאי תרבות ואקטואליה. פרסמנו למורים המלצה לתכנון הוראה, למידה והערכה [בתכניות הלמידה](#) בתשפ"ג.

במישור השני "האיך", בהיותנו מחויבים לאוכלוסיית תלמידים הטרוגנית המאופיינת בשונות, בכוונתנו להתמקד בקידום תלמידים מאתגרים ובטיפוח מצוינות אישית.

אנו נמליץ למורים לפעול לצמצום פערים לימודיים בדרכים הבאות:

- א. מיפוי התלמידים בכיתה בדרכים מגוונות ובעקבותיו בניית תכניות עבודה אישיות מותאמות לשונות התלמידים. התכניות תכלולנה מגוון רחב של משימות ואירועי הערכה מרובים שיעניקו הזדמנויות רבות לחוויות הצלחה בקרב התלמידים. המיפוי יתבצע בשיתוף גורמים מקצועיים בבית הספר.
- ב. התאמת ההוראה, הפעילות הלימודית והתהליכים הדידקטיים לנטיות האישיות של כל תלמיד ותלמידה, לסגנונות למידה שונים ולקצב למידה שונה.
- ג. מוכוונות להישגיות המשלבת פיתוח מצוינות עצמית ולמידה עצמאית.
- ד. למידה בסביבה טכנולוגית דיגיטלית חדשנית וגיוון דידיקטי.
- ה. שימור הלמידה ההיברידית.
- ו. שילוב הערכה חלופית ושילוב ערכים בהוראה המהווים למידה משמעותית עבור התלמידים.
- ז. מתן שעות פרטניות מובנות מראש וגמישות בהתאם לתהליך התקדמותו של התלמיד במהלך השנה.
- ח. שילוב רמות שונות של חשיבה במיומנויות השפה במשימות ההוראה, הלמידה וההערכה.
- ט. למידה באווירה תומכת ומעודדת.
- י. הוראה דיפרנציאלית שתתבסס על העדפות למידה ומתן בחירה ואוטונומיה לתלמידים בתהליך הלמידה, לשם הגברת המוטיבציה אצל הלומד. הוראה זו תתקיים תוך זיהוי הצרכים הייחודיים של כל תלמיד ותלמידה בהתאם לשונות ביניהם. יצירת הדיפרנציאציה עבור כל תלמיד ותלמידה תהיה על ידי התאמת תוכן הלמידה (מה לומדים), התהליך (איך לומדים ועם מי) ותוצר הלמידה והדרכים להצגתו (איך מציגים את ההבנה). ההערכה על ביצועי ההבנה תהיה מעצבת. עיקרון נוסף יהיה עבודה בקבוצות קטנות המתמקדת בחקר ובפתרון בעיות והמאפשרת קיום דיונים משמעותיים בין תלמידים, למידה הדדית, עבודת צוות ושיתופי פעולה.²

² להרחבה על הנושא ראו:

בתחום הדעת ערבית לדוברי עברית, חוברו במהלך השנתיים האחרונות שיעורים אטרקטיביים וצולמו שיעורים במסגרת "מערכת השידורים הלאומית" בהלימה לתוכנית הלימודים, תוך התאמה לכלל שכבות הגיל ותוך הקשבה לצורכי התלמידים והמורים בתקופת הלמידה המתגרת שניצבה בפנינו. לאתר משרד החינוך ולאתר המפמ"ר הועלה מאגר הקלטות השיעורים ששודרו וכן מצגות חדשות נוספות. כל אלה יכולים לשמש את קהילת המורים והתלמידים הן בשגרה והן בלמידה מרחוק.

השיעורים המצולמים מופיעים במאגר המרכזי למורים לערבית ועולם הערבים והאסלאם באתר המפמ"ר. בנוסף, פיתחנו חומרי הוראה, למידה והערכה המותאמים ללמידה מרחוק אשר מופיעים באתר המפמ"ר והכשרנו את המורים במפגשים מקוונים להוראה מרחוק.

ההשתלמויות בשנת תשפ"ג נתמקדנה בשילוב דגשי תחומי הדעת כפי שיפורטו להלן בחוזר המפמ"ר, וכן במיומנויות ובכלים פדגוגיים להוראה מרחוק המותאמים למאה ה-21. התפיסה שאותה אנו מובילים באגף שפות דוגלת **בחיזוק השיח הדבור** בכיתה בכל שכבות הגיל.

בהוראת הערבית הדבר מתבטא בפיתוח תכנית לימודים חדשה לבתי הספר העל יסודיים ובחיזוק השיח הדבור גם בכיתות בתי הספר היסודיים וגם בחטיבות הביניים. במהלך השנים האחרונות, השתלמו מורים לערבית בחטיבה העליונה ונחשפו לתכנית הלימודים החדשה כהיערכות להוראתה במגמות ערבית.

נושא השיח הבין אישי יוצג בהרחבה בסעיף ו' שלהלן.

בנוסף, דוגל אגף שפות **בחיזוק אוצר המילים** בכל שכבות הגיל, תוך הקפדה על הוראת אוצר מילים ככלי ללמידת שפה וכן בהרחבת אוצר המילים תוך שימוש בטקסטים מגוונים. אנו פועלים רבות לחזק את אוצר המילים באמצעים מגוונים. נושא זה יפורט בהמשך בחוזר.

ד. היבחנות בשנת תשפ"ג

בתחום הדעת ערבית לדוברי עברית מתקיימת בחינת בגרות בהיקף 70% בשאלון 018381 וכן הערכה פנימית בהיקף 30% בשאלון 018283. שאלון ההערכה החלופית זה כולל פרויקטים: 20% ערבית דבורה ע"פ תכנית הלימודים החדשה (בחינה פנימית על ידי המורה המלמד במבנה בחינת הפיילוט המפורט למטה) ופרויקט כתוב בהיקף 10%.

בשנת תשפ"ג יתקיים **פיילוט** לאחד עשר בתי ספר אשר קיבלו אישור להיבחנות במבנה חדש, אשר פורסם בחוזר **מפמ"ר תשפ"ב 2**. תלמידי הפיילוט ייבחנו בבחינה בכתב שאלון 018371 בהיקף 50%, הערכה חלופית 018283 בהיקף 30% (פרויקטים כתובים) ובשאלון 018387 בבחינת בגרות חיצונית מתוקשבת בע"פ בהיקף 20%. **לתלמידי הפיילוט: שאלון 018371 50% יכלול**: טקסט אקטואלי אחד המכיל כ-100 מילים (הטקסט הקלאסי יבוטל ויועבר להערכה חלופית), הבנת הנקרא [שש שאלות מתוך שבע +שאלת חובה], ידיעת הפועל (ניתוח

<https://www.mop.education/practice-marom/%D7%94%D7%95%D7%A8%D7%90%D7%94-%D7%93%D7%99%D7%A4%D7%A8%D7%A0%D7%A6%D7%99%D7%90%D7%9C%D7%99%D7%AA/7%AA>

https://avneyrosha.org.il/resourcecenter/Pages/Differential_Teaching.aspx

ארבעה פעלים), תחביר (שלושה משפטים פאסיביים ושלושה אקטיביים לבחירה שלושה משפטים), לשון העיתונות (שלושה משפטים מתוך חמישה) והבעה בכתב (נושא אחד מתוך ארבעה). הוראת נושאי התחביר תשרת את הבנת הטקסט ותתבסס על הוראה פאסיבית זולת הנושאים הבאים שיילמדו אקטיבית: רש"ז, משפטי זיקה, ניקוד סופי, זוגי בשם ובתואר, אִן ואחיותיה, אִן ואחיותיה.

לתלמידי הפיילוט שאלון 018387 ומשקלו 20% מהציון הסופי- בחינה בעל פה, שבה הנבחנים ייבחנו על ידי מורה" מדומה", כשהם יושבים מול מחשב, וזאת באמצעות מערכת I-TEST בחינת מתקשבת ("אווטור"). משך הבחינה כ- 20 דקות לכל נבחן, במהלך הוא מיישם באמצעות המערכת את רכישת מיומנות הערבית הדבורה. מבנה הבחינה הדבורה יכלול את החלקים הבאים:

א. פתיח היכרות אישית; אני, ביתי, בית-ספרי, משפחתי, תחביבי, תכניותי לעתיד וכו'. (10% מציון הבחינה)

ב. פרויקט ספרותי; פרויקט הכולל תיאור יצירה ספרותית שנלמדה על פי תוכנית הלימודים, שאלות תוכן ומסר. (30% מציון הבחינה)

ג. נושא אקטואלי; תיאור הנושא האקטואלי, המסר והערכים הכלולים בו. (30% מציון הבחינה) + שיח על שני נושאים מתוך רשימת הנושאים שנקבעה בערבית דבורה (30% מציון הבחינה- כל נושא 15%).

בתשפ"ג רשימת הנושאים להיבחנות:

1. מסעדה, מאכלים ומתכונים
2. אצל הרופא
3. פרטי לבוש וצבעים
4. קניות (בשוק/בחנויות/באינטרנט)
5. סדרות וסרטים (טלוויזיה)
6. טיול שהשתתפתי בו או טיול מתוכנן לעתיד

בתשפ"ד יתווספו לרשימת הנושאים בתשפ"ג הנושאים הבאים: מושגי זמן וסדר יום, מזג אוויר, מקומות בילוי, רשתות חברתיות ואתרי חדשות.

הערה: מומלץ ללמד את נושאי יחידות הערבית הדבורה באמצעות שאלות כלליות. מכלול התרגילים המופיעים ביחידות ההוראה הינו בגדר המלצה. יש ללמד אוצר מילים ותרגילים נבחרים בכל נושא כך שהתלמיד יוכל לשוחח על כלל הנושאים.

החל משנת הלימודים תשפ"ד, מבנה היבחנות חדש זה יהיה עבור כל תלמידי 5 יח"ל מגמת ערבית לדוברי עברית.

בתחום עולם הערבים והאסלאם מתקיימת בחינת בגרות בהיקף 40% בשאלון 019281 וכן הערכה פנימית בהיקף 60% בשאלון 019383 הכוללת עבודת חקר והיבחנות פנימית.

בערבית לדוברי עברית, מגוון החלופות בהערכה נתונות לבחירתו של המורה/הרכז בבית הספר בהתאמה למבנה הכיתה/ לתלמיד ותוך התייחסות למאפיינים המשתנים.

להלן מגוון אפשרויות הבחירה:

חלופות בהערכה – בהוראת הערבית לדוברי עברית

1. הערבית הדבורה

2. שיח בין אישי – שיחה בערבית על מגוון נושאים. (בשנת תשפ"ג)
3. פרויקט בתחום האקטואליה.
4. פרויקט בתחום העיתונות.
5. פרויקט בתחום הספרות.
6. פרויקט בתחום הדקדוק.
7. סקירת העיתונות הערבית בישראל.
8. האזנה, תמלול ותרגום סרטון/פרסומת/ידיעה.
9. או כל חלופה/הצעה שביה"ס מרכיב בהתאם לנושאים ולדגשים שהוא מבקש להנחיל ולפתח בקרב תלמידיו. מידע מפורט ניתן למצוא באתר המפמ"ר.

ה. פיתוח מקצועי

בשנת הלימודים תשפ"ג תתקיימנה השתלמויות מחוזיות, השתלמויות ארציות, השתלמות מרוכזת בבית יציב והשתלמויות מקוונות המותאמות להתחדשות הלמידה כמפורט להלן:

- * השתלמות חדשה - פדגוגיה ג' וחקר המוח, שתסייע למורים בהטמעת הפדגוגיה הדיגיטלית בהוראת הערבית ועולם הערבים והאסלאם בבתי הספר.
- * השתלמות חדשה - לומד עצמאי בערבית ובעולם הערבים והאסלאם
- * השתלמות מקוונת לרכזי מקצוע
- * השתלמות מקוונת העוסקת בשילוב סרטונים בהוראה
- * קורס על - השתלמות ללמידה מיטבית מרחוק בערבית ובאסלאם
- * בנוסף, פיתחנו קורס מיקרו קרדיטציה בערבית. מידע מפורט ישלח בהמשך.

ו. השיח הדבור בכיתה - דגשי המקצוע

על פי תכנית הלימודים מושם דגש על שילוב הערבית הדבורה השיח בכיתה בערבית בכל שכבות הגיל. המטרה היא שבכל שיעור תתנהל שיחה בערבית בין המורה לתלמידים. וכן כל שיעור יכלול בתחילתו (עד כ-10 דקות) שיחה בערבית הדבורה בין המורה לתלמידים ובין התלמידים לעמיתיהם, אודות מגוון הנושאים הנלמדים בתכנית הלימודים על-פי שכבת הגיל. אנו מבקשים מהמורים להקפיד ולשוחח עם התלמידים בערבית ולעודד אפשרויות והזדמנויות לשיח בערבית בכיתה.

כמו כן, פותח אוגדן לשיח הבין אישי והוא מצוי באתר המפמ"ר לשימוש המורים. בנוסף, פיתחנו תכנית לימודים חדשה להוראת הערבית הדבורה לחטיבה העליונה ויחידות הוראה שתסייענה למורים בהוראת הערבית הדבורה בשכבת גיל זו וכן הכשרנו את המורים. הוראת הערבית הדבורה משולבת בכל שכבות הגיל החל מבתי הספר היסודיים. פיתחנו תכנית לימודים חדשה ואף פיתחנו חוברת להוראה, למידה ותרגול לכל שכבת גיל. בנוסף, תזכורת למורי חטיבת הביניים – יש לשלב בכל שיעור ערבית שיח בערבית דבורה.

ז. מאמרי מפמ"ר תשפ"ג - [המאמרים האקטואליים](#) שנבחרו לשנת תשפ"ג הם: (מצ"ב קישור לכל חוברת)

[מאמרי מפמ"ר](#)

1. "تلاجة الخير" - شباب يبادرون إلى الإحسان

2. ما هو نمط الحياة الصحي؟

יש ללמד את המאמרים מבחינת תוכנם, מבחינת התופעות הדקדוקיות שבהם (פועל ותחביר), וכן להתייחס למסרים ולערכים המופיעים בקטעים.

כמו כן יש לחזק את נושא הכתיבה באמצעות מענה על שאלות ספציפיות ועל שאלות כלליות כמו גם עיסוק בשאלות נקיטת עמדה כלפי סוגיה המופיעה בקטע.

ח. אוצר מילים

אוצר המילים עודכן ומצוי באתר מפמ"ר - אוצר מילים.

אוצר המילים מהווה בסיס לרכישת השפה ואנו מדגישים את חשיבות הוראת מאגר המילים לתלמידי כל השכבות.

המטרה היא ליצור יריעה רחבה ורלוונטית ככל האפשר של אוצר מילים שישמש בסיס איתן להתמודדויות עם נושאי הלימוד השונים בהתאם לשכבות הגיל השונות.

יש להדגיש כי **כל מאגר מילים של שכבת גיל מסוימת מחייב לימוד של מאגרי המילים של שכבות הגיל הקודמות לו**, למשל: תלמיד כיתה ט' מחויב לדעת את מאגרי המילים של שכבות ז' ו-ט' וכן הלאה.

מאגר המילים של כיתה י' אינו כולל את המילים שהופיעו גם בחטיבת הביניים כפי שהיה במאגר הקודם. כאמור לעיל, תלמיד כיתה י' מחויב מעתה לדעת את מאגרי המילים של כיתות ז'-י'.

מאגרי המילים נוקדו לטובת התלמיד. כמו כן, נוספו צורות הריבוי של שמות העצם ברוב המילים, צורת העתיד של פעלים מגזרות החסרים במאגרים של כיתות שטרם למדו אותן, וכן הובאו מספר תרגומים אפשריים למילים מסוימות וכד'.

אנו ממליצים ללמד את מאגרי המילים מתוך הקשרים, במשפטים או בטקסטים, ולא כרשימת מילים מילונאית, העומדת בפני עצמה.

יש להדגיש כי מאגר זה משמש רק בסיס לאוצר המילים הנדרש להבנת טקסטים בערבית מסוגים שונים. אי לכך, מן הראוי להרחיב את אוצר המילים הזה באמצעות קטעי אקטואליה ויצירות ספרותיות שונות.

אוצר המילים המעודכן יהווה תשתית להערכה (מבחנים, עבודות, הערכה חלופית) בכל שכבות הגיל.

אוצר המילים מופיע באתר המפמ"ר לנוחיות המורים והתלמידים.

למאגר מילים זה צורף נספח שהרחיב את אוצר המילים בתחום **השיח הבין-אישי**.

ט. תכנית הלימודים להוראת הערבית הדבורה לבתי הספר העל יסודיים

לפני כשנתיים אושרה תכנית לימודים חדשה בערבית לבתי הספר העל יסודיים לכיתות י-י"ב המבוססת על הוראת השפה הדבורה בשילוב מיומנויות הקריאה, הכתיבה, ההאזנה והדיבור. התכנית מתמקדת בשיח בערבית דבורה בנושאים רלוונטיים הקשורים לעולמם של הלומדים.

מתוך הכרה בחשיבות פיתוח המיומנויות התקשורתיות של הלומדים, החליטו חברי ועדת המקצוע בערבית להקים ועדה לעדכון תכנית הלימודים. בתכנית נכתבה יחידה חדשה שכוללת נושאים שונים להוראת ערבית דבורה בחטיבה העליונה בבתי הספר העבריים (כיתות י-י"ב). זאת מתוך שאיפה שידיעת השפה הערבית הדבורה תאפשר למידה רחבה ומעמיקה יותר של השפה הערבית על כלל שימושיה, תכלול שיח יומיומי רלוונטי, קירוב לבבות והבנה טובה יותר של דוברי הערבית.

השפה הערבית הדבורה תילמד לצד השפה הערבית התקנית (הסטנדרטית) כיחידה בחטיבה העליונה (כיתות יי- י"ב).

תלמידי מגמת ערבית בכל בתי הספר הלומדים לרמת היבחנות של 5 יח"ל ילמדו את היחידה בערבית הדבורה כחלק אינטגרלי מתכנית הלימודים.

בשנת הלימודים תשפ"ג, תושלם ההערכה החלופית בכיתה י"ב להיקף הנדרש בהתאם לתכנית הלימודים לערבית הדבורה בחטיבה העליונה. ראו פירוט לעי"ל בהיבחנות בערבית לדוברי עברית.

לימוד שני רובדי השפה, הכתובה והדבורה, והמעבר מרובד אחד למשנהו בצורה גמישה יחזקו אצל התלמידים את המיומנויות התקשורתיות, יפתחו את המודעות הלשונית שלהם באופן רחב יותר, ובד בבד ירחיבו את ידיעותיהם ואת אוצר המילים שלהם בשפה הערבית.

היכולת לשוחח בערבית על נושאים רלוונטיים הקשורים לעולמם של הלומדים, תגביר את המוטיבציה של התלמידים להשתמש בשפה בהזדמנויות שונות בחיי היום יום.

לרשות המורים פותחו [יחידות הוראה](#), המשמשות בסיס להוראה בכיתה.

לשם הכרת התכנית החדשה להוראת הערבית הדבורה בחטיבה העליונה, עדכנו את המורים, החל משנת הלימודים תשפ"א, על עריכת השתלמויות בתחום זה שתאפשר למורים ללמד את התכנית בחטיבה העליונה.

במהלך השנה החולפת ערכנו ארבע השתלמויות למורים להיכרות עם התכנית, חשפנו את [יחידות ההוראה](#) אשר פותחו עבור המורים בהתאם לתכנית הלימודים החדשה והעשרנו את הלומדים בכלים פדגוגיים.

[תכנית הלימודים](#) בערבית הדבורה לחטיבה העליונה מפורסמת באתר המפמ"ר לערבית ועולם הערבים והאסלאם.

צוות הפיקוח וההדרכה מאחל למורים המשך הצלחה בהטמעת תכנית הלימודים בערבית דבורה לבתי הספר העל יסודיים.

י. פיתוח חומרי למידה

צוות הפיקוח וההדרכה בערבית ובעולם הערבים והאסלאם מפתח חומרי למידה וחומרי עזר שיכולים לסייע למורים בשמירה על שיגרת הלמידה ובהיערכות לקראת תהליך ההערכה המסכם. החומרים נשלחים אל המורים במייל ומפורסמים באתר המפמ"ר.

בתחום הדעת ערבית לדוברי עברית:

הקלטנו [שיעורים](#) לתלמידים באולפני הטלוויזיה ללמידת נושאים בסיסיים ולשם היערכות לקראת בחינות הבגרות. ריכזנו עבורכם את השידורים שהוקלטו בערבית. כמו כן, באתר המפמ"ר אנו ריכזנו את המצגות אשר נכללו בשידורים.

יא. הערכה חלופית

תהליך ההערכה הנמשך לאורך שנות לימודי תחום הדעת, כולל את הפרויקטים שהתלמידים נדרשים לבצע, בסיוע, בהנחיה ובליווי של המורה. בנוסף, ריכזנו פירוט [הערכות חלופיות](#) באתר המפמ"ר לערבית ולעולם הערבים והאסלאם.

בערבית היקף ההערכה החלופית הינו 30% הכולל פרויקטים, (בהיקף של עד 10% כל אחד) וכן הערכה/היבחנות בעל-פה של התלמידים במסגרת סיכום תהליך הלמידה בהיקף 5 יח"ל.

אנו מצרפים [מחווון להערכה חלופית](#) לבחינה בעל-פה ובכתב.

בעולם הערבים והאסלאם היקף ההערכה החלופית הינו 60% הכולל עבודת חקר ובחינה בית ספרית.

ערכנו עבור המורים [סביבת למידה](#) בגניאלי המרכזת את החלופות בהערכה.

יב. הערכה פנימית בית ספרית

בשנתיים האחרונות, הושם דגש רב על ההערכה הפנימית הבית ספרית. מיומנויות ההערכה חשובות וחיוניות כיום יותר מתמיד לכל איש ואשת חינוך, הן ככלי למתן ציון בגרות מהימן והוגן והן ככלי למתן ציון המסכם את הלמידה במהלך השנה.

כאשר מורים מבקשים לגבש שיטת הערכה מיטבית לתלמידיהם, עליהם להפעיל מערך של שיקולי דעת מקצועיים מושכלים כדי להחליט האם להשתמש במבחן או בעבודה, בדגם או בסימולציה, וכן לדעת כיצד לבנות אותם, אילו מיומנויות וידע יצטרכו לשקף ואיך להשתמש בהם ככלי לקידום הלמידה וההתפתחות של התלמידים.

כמו כן, יש להחליט לגבי תכלית ההערכה ולגבי הערכים שתהליך ההערכה נדרש לספק. לדוגמה, אם המטרה היא לתמוך בפיתוח מיומנות של חשיבה ביקורתית בקרב התלמידים, יהיה ממד האינפורמטיביות של כלי ההערכה חשוב ביותר, שכן הוא מספק ללומד ולמורה את הבסיס שעליו הם יכולים לתכנן את המשך תהליך הלמידה ולהפיק לקחים. כדי לאמוד את יכולת הלומד לשם קבלת החלטה כגון מתן ציון בגרות, חשוב ליצור כלי הערכה בעל תוקף ומהימנות מאוד גבוהים ולצמצם ככל הניתן את ההטיות העלולות להשפיע על תוצאותיו. הבסיס להגדרת הדרישות מהתלמידים וההישגים שרוצים להשיג בתהליך, הוא המחווון. בתחילת תהליך הלמידה על המורה לחבר את המחווון או להגדיר את ביצועי ההבנה כדי לכוון ולמקד את תהליך הלמידה. מיומנות חשובה נוספת הנדרשת מהמורים היא תכנון וכתובה נכונים של כלי ההערכה, בין אם מדובר בכתבת מבחן, משימה לעבודה כתובה, הגדרות לפרזנטציה ועוד. את כלי ההערכה יש לחבר באופן שיכיל בצורה הטובה והמדויקת ביותר את הידע והמיומנויות, את דפוסי הפעולה ואת ההתנהגות שהוגדרו במטרות הלמידה במחווון, להכניס כמה שפחות גורמים שאינם רלוונטיים ולחבר שאלות ומשימות ברורות וחד משמעיות.

בסיום תהליך ההערכה חשוב לתכנן באופן נכון את הדרך בה יינתן המשוב ובה ייחשפו התלמידים לביצועיהם וליכולותיהם.³

צוות ההדרכה פעל השנה באופן אינטנסיבי על מנת לחשוף את המורים למיומנויות אלה של הערכה פנימית, להבין את הצרכים של בתי הספר התיכוניים במחוזות השונים ולסייע ככל שניתן למורים לתת לתלמידיהם ציוני בגרות איכותיים ובעלי רמת מהימנות גבוהה. ובנוסף צוות ההדרכה והפיקוח פיתח אירועים מסכמי למידה והתאימם לבתי הספר בשיתוף עם צוות הערבית וזאת מתוך מטרה לסייע למורים בהערכת הלמידה.

³ להרחבה על הנושא ראו: פרקטיקות להערכת תלמידים, דר' ערן ברק- מדינה, אגף מו"פ, ניסויים ויזמות,

דצמבר 2018. <https://www.mop.education/wp-content/uploads/praktikot.pdf>

הצוות הודרך מטעם המזכירות הפדגוגית וערך מספר רב של מפגשים פנימיים כדי לגבש המלצות הנוגעות לאופן מתן הערכה פנימית מהימנה לבגרות בבתי הספר, דן בסוגיות ובדילמות שעלו מן השטח, חיפש ומצא אמצעים לפתרון בעיות בתחום ושם דגש רב על תמיכה והכוונה נכונה של המורים.

בכל מחוז נערכו פגישות הדרכה של המדריכים עם מורי התיכונים השונים, הפגישות נערכו באופן פרטני או קבוצתי ואפשרו שיח רחב ומעמיק בנושא. ניכר היה שלמפגשים אלה הייתה חשיבות רבה והם הניבו תוצאות יפות, תוך קיום שיתוף פעולה אפקטיבי ומועיל.

יג. לומד עצמאי

בתחומי הדעת ערבית ועולם הערבים והאסלאם אנו שואפים לטפח לומד עצמאי, דהיינו לומד בעל מכוונות עצמית בלמידה, האחראי ללמידתו, המודע ליכולתו להתפתח, לחשוב ולפעול בדרך עצמאית. הפיכתו של תלמיד ללומד עצמאי נרכשת. היא אומנם תלויה באפיוני הלומד, במוטיבציה, במיומנות ובמחויבות, אך תלויה במידה רבה במנחה, אשר תפקידו להקנות לו כלים מתאימים ותמיכה מתמדת בתהליך. כמחנכים וכמורים בתחומי דעת אלו מומלץ לנקוט בדרכים הבאות:

- א. לטפח בלומד תחושת מסוגלות תוך סיוע בזיהוי עצמי של חוזקותיו, להגדיר מטרות ויעדים ולכוונו להצלחה.
 - ב. ליצור רלוונטיות ועניין בקרב הלומד, כך שיעוררו בו מוטיבציה. הדבר יכול להיעשות באמצעות כלים שונים כגון צפייה בסרטון ומענה על שאלות מכוונות ומערערות, שאלות עומ"ר, חידות, חקירה באמצעות משחק ומשחק, הקלטת פודקאסט בנושא הנבחר ועוד.
 - ג. לאפשר ללומד אוטונומיה ובחירה בין משימות ותוצרים.
 - ד. להקנות מיומנויות למידה ומיומנויות חיים כדי להתמודד עם ה"איך", למשל במסגרת למידת חקר, יחפש התלמיד חומרים ברשת ויברור אותם, ייצור סרטון, יכתוב פסקת טיעון ועוד.
 - ה. להבהיר את המשימות והיקפן ואת דרכי הגשמתן באופן ענייני ומדויק.
 - ו. ליצור נגישות לידע כמו גם זמינות של המורה במשוב בתהליך כולו.
 - ז. לזמן ולעודד למידה עצמאית בקבוצה ולמידת עמיתים משמעותית, בה הלומד חוקר, מתייעץ ומשתף אחרים בידעותיו ובתוצריו.
 - ח. להקדיש מקום לשיח מצמיח, מעודד ומכיל ולתת משוב מקדם למידה.
- הדרכים הראויות לטיפול מכוונות עצמית ללמידה הן מתן אוטונומיה ובחירה, למידה עצמאית בקבוצות, איתור משאבים ברשת, "כיתה הפוכה" ולמידה אסינכרונית, ניסוח מטרות ויעדים, הערכה עצמית ועוד. כמו כן, שימוש בפלטפורמות המסייעות לתלמידים להפוך ללומדים עצמאיים בסביבה טכנולוגית חדשנית.⁴
- בנוסף, ערכנו עבור המורים לערבית ולעולם הערבים והאסלאם [מרחב פיזיטלי](#) בגניאלי המרכז פעילויות בנושא לומד עצמאי.

⁴ להרחבה על הנושא ראו:

https://meyda.education.gov.il/files/Tochniyot_Limudim/HalachaVemase/MechkareHaaracha/TipuachLomed.pdf

<https://www.edunow.org.il/article/3987>

יד. צוות ההדרכה – צוות ההדרכה עומד לרשות המורים ומסייע לו במהלך השוטף של השנה וכן בהיערכות לקראת שנת הלימודים הבאה. ליצירת קשר ניתן למצוא את פרטי המדריכים באתר המפמ"ר - [בעלי תפקידים](#).

תודה על שיתוף הפעולה!

בברכת חופשה נעימה,

סיגלית שושן

מפמ"ר ערבית ועולם הערבים והאסלאם

העתקים:

- ד"ר מירי שליסל, יו"ר המזכירות הפדגוגית
- פרופ' אייל זיסר, יו"ר ועדת המקצוע לערבית ולעולם הערבים והאסלאם
- ד"ר ציונה לוי, מנהלת אגף שפות
- מנהלי המחוזות
- מר דויד גל, מנהל אגף בכיר בחינוך
- גב' דסי בארי, מנהלת אגף אי החינוך העל יסודי
- מדריכים המחוזיים לערבית